

תיבה ו' 3: אפקטיביות מתווי-הסיוע לציבור שגיבש הפיקוח על הבנקים בעקבות אירועי משבר

- בשנים האחרונות גיבש הפיקוח על הבנקים מספר מתווי-סיוע להתמודדות של לקוחות מערכת הבנקאות עם קשיים תזרימיים בעקבות משברים שונים שחוה המשק הישראלי. משברים אלו כללו את מגיפת הקורונה, המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר, מבצע "עם כלביא" ואת "שאגת הארי".
- לאורך תקופות המשבר קיים הפיקוח מעקב הדוק ושוטף אחר הנתונים וההתפתחויות, שכלל קבלת אינדיקציות מהשטח ושיח מתמשך עם המערכת הבנקאית. נעשו התאמות והארכות למתווים במידת הצורך והורחבו ההקלות הניתנות במסגרתם.
- מבחינה משקית שימשו המתווים צעד רוחבי ראשון ומהיר להשגת יציבות וודאות בקרב משקי-בית ועסקים ושימשו גשר תזרימי עד לקבלת סיוע מהמדינה או התאוששות מהמצב הפיננסי שאליו נקלעו.
- המתווים היו חלק מהסינרגיה שנוצרה הודות לצעדי המדיניות המוניטרית והצעדים שנקטו מול המערכת הבנקאית, לרבות ביצוע התאמות והקלות רגולטוריות אשר יסייעו במתן מענה בהתמודדות משקי הבית והעסקים עם האתגרים שנוצרו, והמאפשרים לבנקים להחזיק הון עצמי נמוך יותר כדי להגדיל את האשראי לציבור ולעסקים, תוך הקפדה על ניהול סיכונים תקין. אלו אפשרו לבנק ישראל לוודא כי אספקת האשראי לצליחת המשבר ולגישור על קשיי נזילות ותזרים נפרסה על-פני כלל רובדי המשק וברמת מחיר דומה, זאת על-אף הגידול בסביבת הסיכון.
- במסגרת השימוש במתווים השונים בוצעו במצטבר דחיות תשלומים בלמעלה ממיליון הלוואות. הארכת הדחיות בהתאם לצרכים שעלו מהשטח והיקף השימוש הגבוה מעידים על האפקטיביות שלהם בעבור משקי-הבית והעסקים הקטנים.
- הרוב המוחלט (למעלה מ-90 אחוזים) של מי שדחו הלוואות במסגרת המתווים השונים שבו לשלם את חובם באופן סדיר, ובמקביל במהלך המשברים השונים לא חלו עליות בלתי-מבוקרות בהוצאה להפסדי אשראי וכמו-כן המשיך גידול האשראי במשק. ובכך נמנע נזק ארוך-טווח - הן ללווים הן למערכת הבנקאית.

1. מטרת הניתוח

מטרת הניתוח הינה לבחון את היעילות של מתווי-הסיוע הרוחביים שגיבש הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל ואימצו הבנקים והחכ"אות בתקופות המשבר בשנים האחרונות. אלו כללו את מגיפת הקורונה, המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר, מבצע "עם כלביא" ולאחרונה גם את מבצע "שאגת הארי"¹. הניתוח מציג את הרקע לגיבוש המתווים ושיכלולם לאורך הזמן ובקורות האירוע, נתונים כמותיים, מדדי התפתחות ואיכות תיק האשראי, ההשפעות על המערכת הבנקאית ועלויותיהן וכן תובנות ומבט לעתיד.

2. רקע והקשר

בשנים האחרונות גיבש הפיקוח על הבנקים מספר מתווים להקלה על נטל האשראי והעמלות של הציבור הרחב, כמענה רוחבי ראשוני לאירועי משבר שחוותה מדינת ישראל ובכללם משבר הקורונה, המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר מבצע "עם כלביא" ו"שאגת הארי". מטרת המתווים הייתה לסייע לציבור הלקוחות

¹ מסמך זה אינו מנתח את מתווה "שאגת הארי", שעדיין פעיל בשעת כתיבת שורות אלו.

להתמודד עם קשיים תזרימיים בעקבות אירועי המשבר ולהוות בעבורם גשר תזרימי עד לקבלת סיוע מהמדינה או התאוששות מהמצב הפיננסי שאליו נקלעו. נוסף על כך, מתווי הדחיות, בשילוב צעדים נוספים שאותם נקט בנק ישראל, סייעו לשמירה על היצע האשראי במשק, שעלול להצטמצם בעיתות משבר במקרה בו תנקוט המערכת הבנקאית גישה שמרנית וקשיחה.

המתווים שגיבש הפיקוח הם מתווים וולונטריים שאימצו כל התאגידים הבנקאיים וחברות כרטיסי האשראי (בהתאם לעניין), תוך כדי התאמת מאפייני המתווים לאירועי המשבר ולאוכלוסיות השונות שנפגעו מהשלכות אירועי הקיצון. המתווים שפרסם הפיקוח הגדירו את תנאי המינימום בדחיית ההלוואות והקלה בעמלות וכל בנק/חברת כרטיסי אשראי היו רשאים להרחיבו לטובת לקוחותיו ולבקשתם, וכך אכן פעלו מרבית הגופים. נוסף על כך, בסמוך להתפרצות אירועי המשבר האחרונים פרסמו הבנקים מיוזמתם צעדי סיוע ייעודיים ומותאמים ללקוחותיהם. תופעה זו משקפת הטמעה של תהליך "חינוך שוק" במערכת הבנקאית הודות לנסיגת שניצב ביישום מתווי הסיוע הראשונים שהוביל הפיקוח. לאורך כל תקופת אירועי הקיצון קיים הפיקוח על הבנקים מעקב הדוק אחר הנתונים וההתפתחויות. מעקב זה כלל שיח עם הציבור, קבלת אינדיקציות מהשטח ושיח מתמשך ומבוסס נתונים עם המערכת הבנקאית במטרה לטייב ולדייק את המתווים. לאורך התקופה הוארכו חלק מהמתווים במידת הצורך ואף הורחבה אוכלוסיית הזכאים והורחבו ההקלות הניתנות במסגרת המתווים, וגם זמן הפעלת מתווה הסיוע מתחילת תקופת המשבר קוצר משמעותית, כך שבמבצע "שאגת הארי", למשל, הופעל המתווה תוך יום עסקים אחד.

לדחיית ההלוואות השלכות שונות על הלקוח. כדי לחדד את העובדה שמדובר בהקלה תזרימית זמנית, הבהיר הפיקוח על הבנקים כי מדובר בדחיית החזר חוב ולא מענק. מי שיכול להמשיך ולשלם את ההלוואות כסדרן רצוי שלא ידחה את התשלומים, ומי שבוחר לדחות את התשלומים - ראוי שיבחן היטב את השלכות הדחייה והתהליך של חזרה לתשלומים סדירים.

מתוך הבנה כי דחיית תשלומים אינה פתרון קבע בוצעה חשיבה על "אסטרטגיית יציאה" ממתווה הסיוע כבר מיום השקתם של המתווים. כך, למשל, הגביל הפיקוח על הבנקים את משך הדחייה כך שתהיה לתקופה של בין 9-12 חודשים לכל היותר ויצירת חזרה הדרגתית לתשלום (במתווה הקורונה). יחד עם זאת הודגש כי אם יש לקוח שעדיין מתקשה עם החזרים החודשיים - יש באפשרותו לפנות לבנק שיבחן עריכת הסדר פרטני לפריסת התשלומים.

3. סקירת המתווים וניתוח האפקטיביות

א. משבר הקורונה - 7 במאי עד 10 בדצמבר 2020

במטרה לסייע למשקייהבית ולעסקים בהתמודדות עם הקשיים התזרימיים בעקבות משבר הקורונה, שבו אולצו בתי-עסק ומשקייהבית רבים להפסיק את פעילותם הכלכלית, גיבש הפיקוח על הבנקים מתווה וולונטרי לדחיית תשלומי משכנתאות והלוואות שאותם אימצו הבנקים וחברות כרטיסי האשראי, כמענה ראשוני שמייצר ללקוחות שנפגעו תקופת גישור עד לקבלת הסיוע מהמדינה². במאי 2020 גובש בפיקוח המתווה, בין צעדיו השונים במשבר, ושאותו אימצה המערכת הבנקאית. ואילו המתווה שאותו אימצו חברות כרטיסי

² להרחבה ראו תיבה א'-1: מתווים לדחיית תשלומי הלוואות, סקירת הפיקוח לשנת 2020

האשראי גובש באוקטובר 2020³. במסגרת מתווים אלו התאפשרה דחייה של ההלוואות⁴ לעומדים בתנאי המתווה, המתבצעת ללא שיקול דעת של הבנק וחברת כרטיסי האשראי⁵ ובשיעור הריבית ההסכמית של ההלוואה, ללא חיוב בעמלה. יצוין כי דחיית הלוואות עסקיות⁶ במסגרת המתווה הייתה נתונה לשיקול הדעת של הבנק וחברת כרטיסי האשראי.

אופן פריסת התשלומים שנדחו התבצע באופן הבא:

- משכנתאות - פריסה על יתרת תקופת ההלוואה.
- בהלוואות צרכניות ועסקיות - הוספת התשלומים בסוף תקופת ההלוואה.

במהלך שנת 2020 הוארכו המתווים והורחבו בהתאם להתפתחות המשבר והשלכותיו על משקי הבית והעסקים מתוך הנחה שמהלך זה יסייע להם בהתמודדות עם הפגיעה הרחבה שהם חוו, שמקורה בעיקר במגבלות שהחילה המדינה על ההתנהלות העסקית כחלק מהמאבק במגיפה.

לוח א' - מתווה "קורונה", שימושיות בפועל⁷

מספר הלוואות שנדחו, אלפים		בנקים	
14	חברות כרטיסי אשראי	750	בנקים
יתרות ההלוואות שקיימת בגיבן דחייה, ש"ח		בנקים	
120	חברות כרטיסי אשראי	76,240	בנקים
		120	חברות כרטיסי אשראי

ב. מתווי המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר - 15 באוקטובר 2023 עד 31 במרץ 2025⁸

מתווה זה גובש ופורסם כבר בתוך שבוע מפרוץ המלחמה ואומץ בכל הבנקים וחברות כרטיסי האשראי, בין היתר הודות לניסיון המקצועי שהצטבר בעקבות מתווה הקורונה ותוך כדי ביצוע התאמות נדרשות, בהתאם לאופי המשבר, מצב משקי הבית ותנאי המקרו במשק. במובנים רבים היה המתווה המענה הפיננסי הרחבי הראשון במלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר 2023 ונועד לסייע למשקי הבית ולעסקים להתמודד עם הקשיים התזרימיים ועם השלכותיה. מתווה זה היה הארוך ביותר, ועם הימשכות המלחמה הוארך פעמים אחדות ואף הורחב וכלל שילוב של אוכלוסיות נוספות הזכאיות להקלות הניתנות במתווה. כמו כן, במהלך המלחמה ומתוך מענה להתפתחויות הביטחוניות באזור הצפון, גובש מתווה ייעודי ונרחב⁹ לסיוע לעסקים הפועלים מחיפה וצפונה¹⁰.

³ ראה סקירת הפיקוח לשנת 2020: <https://www.boi.org.il/publications/regularpublications/banking-system/%D7%A9%D7%A0%D7%AA-%D7%94%D7%91%D7%A0%D7%A7%D7%90%D7%95%D7%AA-%D7%9E%D7%A2%D7%A8%D7%9B%D7%AA-%D7%94%D7%91%D7%A0%D7%A7%D7%90%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%A1%D7%A7%D7%99%D7%A8%D7%94-%D7%A9%D7%A0%D7%AA-%D7%99%D7%AA-2020>

⁴ מתווה שאמצו הבנקים: משכנתאות בכל סכום לתקופה של עד 6 חודשים; הלוואות צרכניות עד 100,000 ש"ח לתקופה של עד 3 חודשים. מתווה שאמצו החכ"אות: הלוואות צרכניות עד 100,000 ש"ח לתקופה של עד 3 חודשים.

⁵ במתווה שאמצו החכ"אות הדחייה ללא שיקול דעת הייתה רק של רכיב הקרן. דחיית רכיב הריבית, נוסף על הקרן, התבצעה בכפוף לשיקול דעת החברה.

⁶ אשראי עסקי בכל סכום לעסק עם מחזור פעילות של עד 25 מלש"ח, לתקופה של עד 6 חודשים.

⁷ יודגש כי היקף התשלומים שנדחו בפועל נמוך משמעותית מיתרת הלוואות שנדחתה, מאחר שהדחייה נוגעת לתשלומים שוטפים בפרק זמן מוגדר.

⁸ להרחבה על אודות המתווה ראו באתר בנק ישראל.

⁹ <https://www.boi.org.il/publications/pressreleases/3-12-24/>

¹⁰ להרחבה ראו תיבה ו'2- מתווים להקלות על נטל האשראי והעמלות, סקירת הפיקוח לשנת 2023.

תנאי המתווה - במטרה למקד את הסיוע גובשו שתי קבוצות אוכלוסייה. הקבוצה הראשונה, המכונה "קבוצת הלקוחות במעגל הראשון" כללה את:

- ✓ הנפגעים באופן ישיר מנזקי המלחמה ובכללם תושבים אשר גרים בטווח של 30 ק"מ מגבולות רצועת עזה או בעלי עסק בטווח גיאוגרפי זה;
- ✓ אוכלוסייה שפונתה מביתה בהוראת גורם מדינתי רשמי;
- ✓ אזרחים שגויסו למילואים בצו 8;
- ✓ אזרחים שהם בעלי קרבה ראשונה להרוגי המלחמה או לחטופים או לנעדרים.

קבוצה זו הייתה זכאית לדחיית תשלומי משכנתאות, הלוואות צרכניות ועסקיות¹¹, ללא שיקול דעת המלווה **וללא חיוב בריבית**¹² ובעמלות, פטור מתשלום ריבית על יתרת החובה בחשבון העו"ש עד לסכומים קצובים ופטור מתשלום מרבית העמלות בחשבון.

באשר לאופן תשלום הסכום שנדחה בהלוואות, יצוין כי במשכנתאות ניתנו שלוש חלופות לבחירתו של הבנק¹³. בהלוואות צרכניות ועסקיות התווספו התשלומים שנדחו לסוף תקופת ההלוואה המקורית.

הקבוצה השנייה כוללת את כל יתר לקוחות הבנקים והחכ"אות, המכונה "קבוצת הלקוחות במעגל השני". לקבוצה זו ניתנה האפשרות לדחות את תשלומי המשכנתאות, הלוואות צרכניות ועסקיות¹⁴, כאשר התשלומים הנדחים נשאו ריבית שלא עלתה על שיעור הריבית בחוזה ההלוואה. אופן פריסת התשלומים זהה לקבוצת המעגל הראשון.

לוח ב' - מתווה המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר, שימושיות בפועל

מספר הלוואות שנדחו, אלפים		בנקים	
456	30	456	30
חברות כרטיסי אשראי		בנקים	
102,500		974	
חברות כרטיסי אשראי		חברות כרטיסי אשראי	
יתרות ההלוואות שקיימת בגינן דחייה, שיא התקופה (דצמבר 23), מיליוני ש"ח			

ג. מתווה "עם כלביא" - 1 עד 31 ביולי 2025

מתווה זה גובש בתאריך 17 ביוני 2025, ימים אחדים לאחר פרוץ מבצע "עם כלביא", וייצר ודאות מהירה בדבר היכולת לדחות הלוואות למי שחלילה ייפגע. על רקע אופי המערכה מול איראן, שהתרחשה בכל רחבי המדינה מתווה זה נתן מענה כלל-ארצי ולא הוגבל לאזור מסוים. המתווה אפשר למשקי-בית שפוננו מביתם או משקי-בית שנפגעו בעקבות המערכה ("מעגל ראשון") לדחות את תשלומי המשכנתאות, ללא הגבלת סכום, ואת ההלוואות הצרכניות בסכום מצטבר של עד 100,000 ש"ח, לתקופה של שלושה חודשים, ללא

¹¹ משכנתאות ללא מגבלת סכום; אשראי צרכני מצטבר בסכום של עד 100,000 ש"ח; אשראי עסקי עד סכום של 2 מיליון ש"ח.
¹² במתווה זה גם נוטרל רכיב ה"ריבית דריבית" שנצבר בהלוואות שנדחו במתווה משבר הקורונה.
¹³ (1) הוספת התשלומים בסוף תקופת המשכנתה; (2) פריסת התשלומים לאורך יתרת תקופת המשכנתה; (3) העמדת הלוואה בסכום הדחייה, ללא ריבית, לתקופה של 4 שנים, שמועד פירעונה יחל בחלוף שנה מסיום הדחייה.
¹⁴ משכנתאות ללא מגבלת סכום; אשראי צרכני מצטבר בסכום של עד 100,000 ש"ח; אשראי עסקי עד סכום של 2 מיליון ש"ח.

שיקול דעת הבנק וללא חיוב בריבית ועמלות¹⁵. המתווה אפשר גם לעסקים זעירים וקטנים, עם מחזור פעילות שנתי של עד 25 מיליוני ש"ח שנפגעו בעקבות המבצע ("מעגל ראשון"), לדחות לתקופה של חודשיים את ההלוואות העסקיות שלהם בסכום מצטבר של עד 2 מיליון ש"ח, ללא שיקול דעת הבנק וללא חיוב בריבית ועמלות. נוסף על כך, לבתי-עסק של חיילי מילואים ניתן פטור לתקופה של חודשיים מחיוב תשלום ריבית על מינוס בעו"ש בחשבון העסקי (עד לסכום של 30,000 ש"ח). כמו-כן, לבתי-עסק שאינם עומדים בקריטריונים שהוגדרו ("מעגל שני") ניתנה האפשרות לבצע דחיית החזרי הלוואות לבית-העסק בסכום מצטבר של עד 2 מיליון ש"ח לתקופה של חודשיים. הדחייה התבצעה בריבית ההסכמית וללא חיוב בעמלות.

מתווה זה פעל לתקופה קצרה יותר מהמתווים הקודמים בשל הזמן הקצר שארכה הלחימה מול איראן (12 ימים) והחזרה המהירה לפעילות סדירה אחריו. חשיבות המתווה הייתה בכך שיצר ודאות שנדרשה עם פרוץ המלחמה, למקרה שמשקי-הבית והעסקים הקטנים יזדקקו לדחיית אשראי בשל שיבוש ארוך במהלך שגרת החיים והעסקים.

לוח ג' - מתווה "עם כלביא", שימושיות בפועל

מספר הלוואות שנדחו, אלפים	בנקים	53
יתרות הלוואות שקיימת בגיבן דחייה, שיא התקופה (אוגוסט 25), מיליוני ש"ח	בנקים	11,600

4. השפעת המתווים על המערכת הבנקאית ומבחינה רוחבית במשק

- מבחינה משקית פעלו המתווים כצעד רוחבי ראשון ומהיר להשגת יציבות וודאות בקרב חלקים נרחבים בציבור. השימוש הניכר במתווים השונים - למעלה ממיליון הלוואות ביתרה כוללת של למעלה מ-100 מיליארדי ש"ח¹⁶ - ועצם הארכת הדחיות (ראה לוח י' בנספח) כתוצאה מצרכים שעלו מהשטח ומאותה שימושיות - מעידים על היעילות שלהם בעבור משקי-הבית והעסקים הקטנים.
- המתווים אפשרו לרוב המכריע של הלקוחות (למעלה מ-90 אחוזים; איור ו'-1 ואיור ו'-2) לחזור בסופו של דבר לתשלום סדיר של הלוואה ולא להיגרר למצב של פיגורים בתשלומים והוצאות כספיות נוספות. בכך מנעו מצבים של אי-עמידה בפירעון, הגוררת חיובי ריבית גבוהים, הליכים משפטיים, עוגמת נפש וכד'.

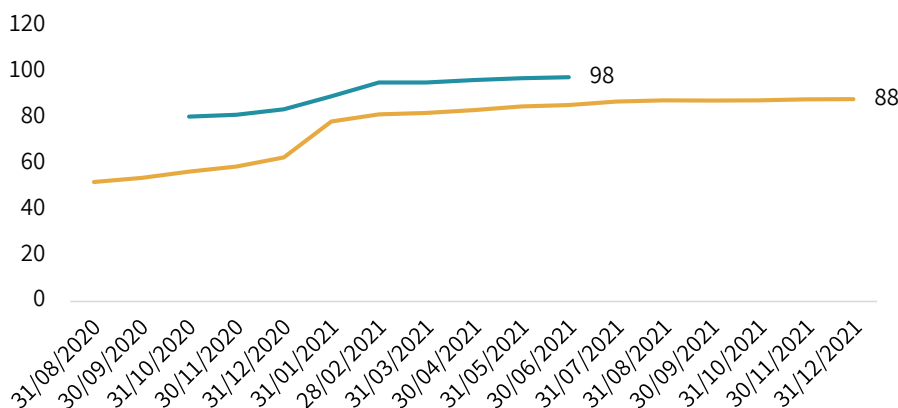
¹⁵ באשר לאופן תשלום הסכום שנדחה בהלוואות יצוין כי במשכנתאות ישנן שלוש חלופות לבחירתו של הבנק. בהלוואות צרכניות ועסקיות התשלומים שנדחו התווספו לסוף תקופת ההלוואה המקורית: (1) הוספת התשלומים בסוף תקופת המשכנתה; (2) פריסת התשלומים לאורך יתרת תקופת המשכנתה; (3) העמדת הלוואה בסכום הדחייה, ללא ריבית, לתקופה של 4 שנים, שמועד פירעונה יחל בחלוף שנה מסיום הדחייה.

¹⁶ בערכים של שווי האשראי שבגיננו בוצעה דחיה.

הרוב המכריע של הלקוחות חזרו לשלם

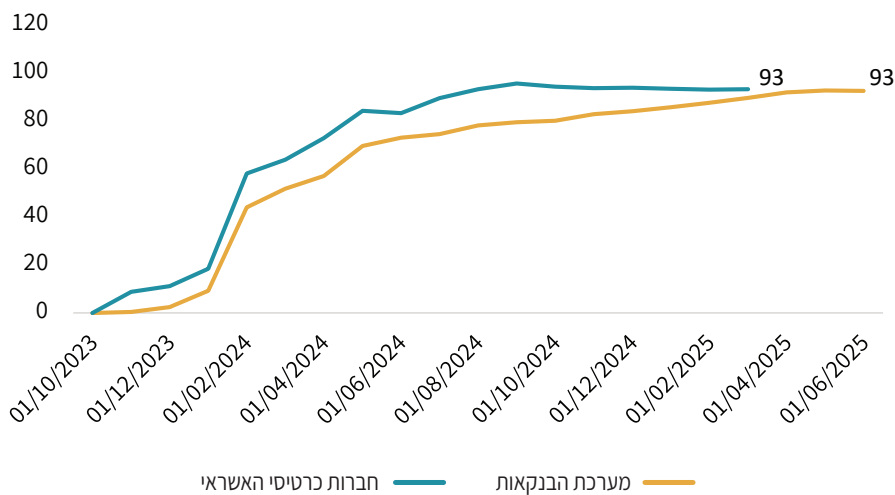
שיעור יתרת ההלוואות שתקופת הדחייה שלהן הסתיימה מסך יתרת ההלוואות שנדחו, מתווה הקורונה, אוגוסט 2020 עד דצמבר 2021 | אחוזים

איורו' - 1

שיעור יתרת ההלוואות שתקופת הדחייה שלהן הסתיימה מסך יתרת ההלוואות שנדחו, מתווה המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר, אוקטובר 2023 עד יוני 2025 | אחוזים

איורו' - 2

המקור: דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

בשל היקפם, חשיבותם וההשפעות התזרימיות של מתווי הדחיות בתקופת המלחמה, שיקפו הבנקים וחברות כרטיסי האשראי את השפעות המתוים באופן מלא בדוחות הכספיים, בהתאם לדרישות הפיקוח על הבנקים ולכללי הדיווח. במצטבר עמדו העלויות הישירות למערכת הבנקאית והכ"א את מתווה המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר על כ-1.3 מיליארד ש"ח¹⁷.

¹⁷ מתווה הדחיות בתקופת הקורונה לא נכלל בעלויות לבנקים, מאחר שהדחייה בו בוצעה בתשלום (כלומר – ההחזרים שנדחו נשאו ריבית בהתאם לתנאי ההלוואה). זאת בניגוד למתוים שנקבעו בתקופת המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר, שבהם היו לווים שזכו לדחייה ללא ריבית, ועל כן למתוים הללו הייתה עלות חשבונאית ממשית למערכת הבנקאית

לוח ד' - עלויות המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר (ללא תרומות ומענקים) * | מיליוני ש"ח

סה"כ	רבעון ראשון 2025	2024	2023		
743	21.1	370	351.5	שינויים בתנאי חובות	מערכת בנקאות
111	0	42	69	הלוואות ללא ריבית או בריבית מופחתת	
398	15	262	121	ויתור על עמלות	
1,252	36.1	674	541.5	סה"כ	
9	0	3	6	שינויים בתנאי חובות	חברות כ"א
3	0	0	3	הלוואות ללא ריבית או בריבית מופחתת	
31	3	16	12	ויתור על עמלות	
43	3	19	21	סה"כ	
752	21.1	373	357.5	שינויים בתנאי חובות	סה"כ
114	0	42	72	הלוואות ללא ריבית או בריבית מופחתת	
429	18	278	133	ויתור על עמלות	
1,295	39.1	693	562.5	סה"כ	

* מבוסס על הדוחות הכספיים של הבנקים והחכ"א.

למרות הקושי בבחינת ההשפעה הישירה של המתווים לבדם על תיק האשראי ואיכותו בשל ריבוי צעדים תומכים מקבילים, ישנם מספר מדדים שמעידים כי כלל הצעדים שנקט בנק ישראל, ומתווי הדחיות בתוכן, סייעו לייצוב הכלכלה ולשמירה על היצע האשראי ואיכותו (להרחבה ראו פרק ה'-2 בסקירה זו).

5. צעדי הסברה נלווים למתווים

פרסום המתווים לווה בהודעות לעיתונות ובהנגשת המידע באתר בנק ישראל, בסביבה ייעודית למתווה ושילוב שו"ת והפניות למידע בעבור הלקוחות. נוסף על כך קידם בנק ישראל מהלכי הסברה נרחבים, לרבות קמפיינים באמצעי התקשורת השונים, ריאיונות בתקשורת ובכנסים ופרסום המידע גם באמצעות הבנקים והחכ"א עצמם. נוסף על כך הגיעו אנשי הפיקוח על הבנקים למוקדים שונים ברחבי הארץ למפגשים עם הקהילות המפונות במלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר כדי לסייע בתחומי בנקאות ובין היתר גם להעלות את המודעות למתווי-הסיוע. כמו-כן, הפיקוח על הבנקים הוביל סדרת ביקורים מרוכזים¹⁸ של כל נציגי הבנקים וחברות כרטיסי האשראי במלונות אחדים שבהם שהו תושבים שפונו מביתם ובמהלכם ניתנה לתושבים האפשרות לקבל סיוע בשלל נושאים בנקאיים.

¹⁸ <https://www.boi.org.il/publications/pressreleases/b28-12-23/>

6. תובנות מביצוע המתווים הרחביים, חשיבותם ועקרונות לעתיד

א. תגובה מהירה ויצירת ודאות מערכתית

היכולת לגבש מתווה בתוך ימים ספורים (בעיקר המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר, "עם כלביא" ו"שגת ארי") יצרה ודאות פיננסית לציבור ולמערכת הבנקאית גם יחד. מעבר להקלה התזרימית עצמה, עצם קיומו של מתווה רחבי מנע תהליך אפשרי של צמצום בהיצע האשראי והקטין סיכון להתנהגות פרו־מחזורית של הבנקים. בכך תרם המתווה לבלימת דינמיקה של "נבואה שמגשימה את עצמה" במשבר. אף שהריבית נותרה ללא שינוי של ממש הצליח המתווה להקל בתנאי המימון באופן ממוקד ומותאם לאוכלוסיות שנפגעו במיוחד כתוצאה מהמלחמה¹⁹.

ב. גמישות בפריסת תשלומים והתאמה לאופי המשבר

הנתונים מלוח י' בנספח מראים התאמה בין אופי המשבר לבין משך הדחייה בפועל: בקורונה – דחיות ארוכות יחסית; במלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר התאפשרו גם כמה דחיות לאור הימשכות המלחמה, עם הגבלת תקופת הדחייה למשך זמן מרבי של 9-12 חודשים בהתאם לסוג האוכלוסייה; וב"עם כלביא" היו רוב הדחיות קצרות (עד 3 חודשים ברוב המגזרים). ממצא זה מעיד שהלקוחות השתמשו בכלי באופן רציונלי. בהתאם לצורך התזרימי בפועל ולהתפתחות האירוע הוארכו המתווים או הסתיימו.

ג. מיקוד אוכלוסיות – הבחנה בין מעגל ראשון לשני

המיקוד שנעשה במתווי המלחמות באוכלוסיות שנפגעו ישירות לעומת הציבור הכללי אפשר להוציא אל הפועל מתווים רחבים יחסית בכל הנוגע לסיוע ללקוחות שנפגעו, ובעת־זבעונה־אחת לכלול את המדינה כולה במתווים. כך נוצר מצב שתמך במיקוד משאבים ציבוריים, רגולטוריים ועסקיים ובהפחתת סיכון מוסרי (moral hazard). סביר להניח כי לולא הבחנה בין לקוחות שנפגעו לאוכלוסייה הכללית לא היו מתווי הסיוע כוללים מנעד הקלות רחב כפי שכללו.

ד. סיוע רחב היקף למשקי הבית ולעסקים תוך־כדי שמירה על יציבות המערכת הבנקאית

למרות יתרות דחייה משמעותיות (למשל, כ-102.5 מיליארד ש"ח בשיא המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר), לא נרשמה פגיעה באיכות האשראי לאחר סיום המתווים (להרחבה ראו פרק ה'-2 בסקירה זו). ההוצאות להפסדי אשראי שימשו כרית שמרנית אך לא התממשו להפסדים בהיקף שתאם התחזיות הראשוניות. המשמעות: המתווים לא יצרו דחיית הפסדים מסוכנת, אלא שימשו כלי גישור אפקטיבי.

זאת ועוד, המתווים היו גם חלק מהסינרגיה שנוצרה מצעדי בנק ישראל, הודות לצעדי המדיניות המוניטרית והצעדים מול המערכת הבנקאית, לרבות ביצוע התאמות והקלות רגולטוריות אשר יסייעו במתן מענה בהתמודדות משקי הבית והעסקים עם האתגרים שנוצרו, והמאפשרים לבנקים להחזיק הון עצמי נמוך יותר כדי להגדיל את האשראי לציבור ולעסקים, תוך הקפדה על ניהול סיכונים תקין. אלו אפשרו לבנק ישראל לוודא כי אספקת האשראי לצליחת המשבר ולגישור על קשיי נזילות ותזרים נפרסה על־פני רובדי המשק כולם וברמת מחיר דומה, עת שהריביות נותרו יציבות על־אף הגידול בסביבת הסיכון. במרוצת הזמן שבמהלך כל מתווה ובחודשים שאחריו נעשה מעקב אחרי שיעור החזרה לתשלום סדיר. ההתפתחויות מעידות על אחוז חזרה גבוה לתשלום סדיר של כ-90 אחוזים ולמעלה מכך. לחלק הלקוחות שעדיין התקשו בחזרה לתשלום סדיר בתום המתווה התקיים תהליך פרטני מול הבנק וניתנה, בין היתר, האפשרות לפריסה מחדש של ההלוואות.

¹⁹ ראו דברי הנגיד: <https://www.boi.org.il/publications/pressreleases/20-03-25a/>

נספחים²⁰:

לוח ה' - מספר הלוואות מצטבר, מערכת הבנקאות							
קורונה	דיור	צרכני	זעירים	קטנים	בינוניים	גדולים	סה"כ
242,623	324,719	166,002	14,658	3,055	911	750,830	
129,485	202,685	117,531	12,679	2,689	1,133	456,284	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר
11,216	23,199	16,663	1,851	222	50	53,196	עם כלביא

לוח ו' - מספר הלוואות מצטבר, חברות כרטיסי אשראי							
קורונה	דיור	צרכני	זעירים	קטנים	בינוניים	גדולים	סה"כ
0.00	11,249	0	2,678	0	0	13,927	
0.00	28,402	466	938	514	71	30,319	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר

לוח ז' - יתרה בדחייה בשיא המתווה, מערכת הבנקאות מיליארדי ש"ח							
קורונה	דיור	צרכני	זעירים	קטנים	בינוניים	גדולים	סה"כ
47.4	6.9	10.0	3.0	2.7	6.3	76.2	
60.5	6.6	13.3	8.5	7.5	8.7	102.5	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר
5.7	0.8	2.3	1.0	1.2	0.9	11.6	עם כלביא

לוח ט' - יתרה בדחייה בשיא המתווה, חברות כרטיסי האשראי מיליארדי ש"ח							
קורונה	דיור	צרכני	זעירים	קטנים	בינוניים	גדולים	סה"כ
0.00	0.1	0.00	0.0	0.00	0.00	0.10	
1.00	0.1	0.0	0.2	0.1	0.1	1.0	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר

²⁰ יש לציין כי מועד השיא של היקף הדחיות (לוחות ה'ט') אינו אחיד בין כל המגזרים: בחלקם נרשם השיא באותו החודש, ואילו באחרים הוא התרחש בחודשים שונים, בהתאם לדפוסי השימוש והמאפיינים הספציפיים של כל מגזר.

לוח י' - התפלגות יתרת ההלוואות בדחייה בשיא המתוים²¹, מערכת הבנקאות, לפי תקופת הדחייה | אחוזים

	עד 3 חודשים	3 עד 6 חודשים	מעל 6 חודשים		
דיור	7	58	35	קורונה	
	65	32	3	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר	
	81	15	4	עם כלביא	
צרכני	18	51	31	קורונה	
	95	5	0	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר	
	99	1	1	עם כלביא	
עסקים זעירים	16	55	29	קורונה	
	95	4	1	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר	
	96	1	3	עם כלביא	
עסקים קטנים	24	51	25	קורונה	
	89	8	3	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר	
	94	3	3	עם כלביא	
עסקים בינוניים	39	39	21	קורונה	
	95	2	3	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר	
	91	9	1	עם כלביא	
עסקים גדולים	40	54	6	קורונה	
	95	2	3	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר	
	95	0	5	עם כלביא	
סה"כ	14	56	31	קורונה	
	77	20	3	המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר	
	88	8	3	עם כלביא	

²¹ חובות שאינם בפיגור של 30 יום או יותר, לפי משך תקופת דחיית התשלומים. קורונה - אוגוסט 2021; המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר - דצמבר 2023; עם כלביא - יולי 2025.